

Naslov originala:
NINETEEN EIGHTY-FOUR/ANIMAL FARM
George Orwell

Copyright © with permission of *Andrew Nurnberg Associates*
Copyright © 2016 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednik:
Danilo Lučić

Prevod:
Vlada Stojiljković/Konstantin Popović

Lektura i korektura:
Dejan Zakić

Dizajn korica:
Jelena Lugonja

Štampa:
Kontrast štampa

Tiraž:
500

Izdavač:
Kontrast, Beograd
Klaonička 2, Zemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.com
facebook.com/KontrastIzdavastvo
www.glif.rs

**1984
DŽOŔDŽ
ORVEL
ŽIVOTINJSKA
FARMA**

KONTRAST

DŽORDŽ ORVEL
1984

Prvo poglavlje

Bio je vedar i hladan aprilski dan. Na časovnicima je izbijalo trinaest sati. Vinston Smit, zabivši bradu duboko u nedra ne bi li izbegao ljuti vetar, hitro zamače u staklenu kapiju stambene zgrade Pobjeda, no nedovoljno brzo da bi sprečio jednu spiralu oštre prašine da uđe zajedno s njim.

Hodnik je zaudarao na kuvani kupus i stare otirače. Na jednom kraju bio je prikačen plakat u boji, prevelik za zatvoreni prostor. Sa njega je gledalo samo jedno ogromno lice, široko više od metra u dužini. To je bilo lice čoveka od nekih četrdeset pet godina, sa gustim crnim brkovima i sa na neki surov način lepim crtama. Vinston pođe ka stepenicama. Nije vredelo da pokuša liftom, koji je inače retko radio, a sada je još i struja bila ukinuta preko dana. Razlog tome je bila akcije štednje u pripremama za Nedelju mržnje. Stan je bio na sedmom spratu, i Vinston, koji je imao trideset devet godina i proširenu venu iznad desnog članka, peo se sporo, odmarajući se u nekoliko navrata. Na svakom odmorištu, preko puta vrata za lift, sa zida je gledalo ogromno lice na plakatu. Slika je bila jedna od onih koje su tako udešene da oči na njoj prate posmatrača iz svakog ugla. Ispod lica stajao je natpis

VELIKI BRAT TE POSMATRA.

U stanu je čuo milozvučan glas kako čita listu cifara koje su se odnosile na proizvodnju sirovog gvožđa. Glas je dolazio iz pravougaone metalne ploče koja je ličila na zamučeno ogledalo i stajala na desnoj strani zida. Vinston okrete prekidač i glas se malo

utiša, mada su se reči mogle i dalje razabrati. Instrument (zvao se telekran) je mogao da se utiša, ali nikada potpuno da se isključi. Prišao je prozoru: izgledao je kao malena, slabašna figura, čiju je mršavost plavi kombinezon – partijska uniforma – samo isticao. Kosa mu je bila veoma plava, lice po prirodi crveno, a koža ogrubela od oštrog sapuna, tupih brijača i zimske hladnoće koja se upravo završavala.

Svet je napolju čak i kroz zatvoren prozor izgledao hladno. Na ulici su vrtložići vetra uvrtali prašinu i pocepanu hartiju u spirale. Sunce je sijalo, a nebo bilo vedro; no i pored toga se sve činilo bezbojnim, osim plakata koji su svuda bili izlepljeni. Sa svakog dominantnog ugla gledalo je lice sa crnim brkovima. Jedno se nalazilo na fasadi zgrade preko puta.

VELIKI BRAT TE POSMATRA, pisalo je na plakatu, dok su tamne oči gledale pravo u Vinstonove. Niže, u visini ulice, drugi plakat, otkinut na jednom kraju, lepršao je sa svakim udarom vetra i naizmenično pokrivao i otkrivao jednu jedinu reč: ENGLSOC. U daljini se jedan helikopter obrušio među krovoze, lebdeo za trenutak kao muva zunzara, i zatim odleteo krivudajući. To je bio helikopter policijske patrole koja je špijunirala ljude kroz prozor. No, patrole nisu bile strašne. Strašna je bila samo Policija misli.

Iza Vinstonovih leđa, glas sa telekrana je i dalje blebetao o sirovom gvožđu i premašivanju devetog trogodišnjeg plana. Telekran je istovremeno primao i emitovao. Mogao je uhvatiti svaki zvuk, slabiji i od veoma tihog šapata koji bi Vinston proizveo. Šta više, Vinston se, sve dok je ostajao u višndnom polju kojim je dominirao metalni pravougaonik, mogao ne samo čuti nego i videti. Naravno, niko nije mogao da zna da li ga baš u ovom trenutku nadziru ili ne. Koliko često se, ili po kom sistemu, Policija misli uključivala na pojedinačne kanale moglo se samo nagađati. Moguće je i da ona svakoga neprekidno nadzire. U svakom slučaju, mogla se uključivati na svačiji kanal kad god zaželi. Moralo se živeti. I živelo se po navici koja je prerasla u instinkt, pretpostavljajući da se svaki zvuk čuje i, sem u mraku, svaki pokret vidi.

Vinston je stajao okrenut leđima telekranu. Tako je bilo bez-

bednije, mada i leđa, kao što je dobro znao, mogu da otkriju dosta. Na kilometar odatle, zgrada Ministarstva istine, ustanove u kojoj je radio, uzdizala se ogromno i belo nad prljavim predelom. Ovo, pomisli on sa neodređenim gađenjem, ovo je London, glavni grad Piste jedan, treći po broju stanovništva u provinciji Okeanija. On pokuša da iscedi kakvu uspomenu iz detinjstva koja bi mu rekla da li je London uvek bio takav, da li su uvek postojale ove slike trošnih kuća iz devetnaestog veka, čije su fasade bile poduprte gredama, prozori zakrpljeni kartonom, krovovi talasastim limom, a baštenski zidovi ispucali i nagnuti na sve strane. I ruševine od bombardovanja gde se prašina od maltera kovitlala na vetru, a vrbovica vukla preko gomile šuta, i mesta gde su bombe raščistile malo više zemljišta, pa su na njemu iznikle prljave i ružne kolonije drvenih baraka nalik na kokošinjce. Ali ništa nije vredelo, nije mogao da se seti. Od uspomena na detinjstvo nije mu ostalo gotovo ništa, sem niza živo osvetljenih slika, koje su se javljale bez ikakve pozadine i najčešće bile nerazumljive.

Ministarstvo istine – u Novogovoru (Novogovor je bio zvanični jezik Okeanije. Za objašnjenje njegove strukture i etimologije vidi prilog), Ministin – jasno se razlikovao od svega ostalog u vidokrugu. To je bila ogromna piramidalna građevina sagrađena od svetlucavo belog betona, koja se uzdizala, terasa za terasom, tri stotine metara u nebo. Sa mesta na kome je Vinston stajao mogle su se tek razabrati, ispisane elegantnim slovima na belom zidu, tri parole Partije:

RAT JE MIR
SLOBODA JE ROPSTVO
NEZNANJE JE MOĆ

Ministarstvo istine imalo je, kako se govorilo, tri hiljade prostoriya nad zemljom i odgovarajući broj ogranaka pod zemljom. U Londonu su postojale još samo tri zgrade sličnog izgleda i veličine. One su toliko nadvisile okolnu arhitekturu, da su se sa krova stambene zgrade Pobeda mogle u isto vreme videti sve četiri. To su bile zgrade četiri ministarstva koja su sačinjavala celokupni aparat državne vlasti: Ministarstvo istine, koje se bavilo informacijama,

zabavom, prosvetom i kulturom, Ministarstvo mira, koje se bavilo ratom, Ministarstvo ljubavi, koje je održavalo zakon i javni poredak i Ministarstvo obilja, koje je bilo odgovorno za privredne poslove. Imena su im u Novogovoru bila: Ministin, Minimir, Miniljub i Miniob.

Ministarstvo ljubavi je bilo jedino koje je zaista ulivalo strah. Na njemu uopšte nije bilo prozora. Winston nikad nije bio u njemu, niti mu prišao bliže od pola kilometra. Tamo se moglo ući samo poslom, pa i tada tek pošto se prodre kroz lavirint od bodljikave žice, čeličnih kapija i skrivenih mitraljeskih gnezda. Čak su i ulice kojima se išlo do njega vrvele od čuvara sa licima kao u gorila, u crnim uniformama i naoružanim pendrecima na rasklapanje.

Winston se naglo okrete. Navukao je na lice izraz smirenog optimizma koji je bilo poželjno imati pred telekranom. Zatim pređe preko sobe i uđe u majušnu kuhinju. Izašavši iz Ministarstva u to doba dana, žrtvovao je svoj ručak u kantini, znajući da u kuhinji nema nikakve hrane, sem komada crnog hleba koji je trebalo da sačuva za sutrašnji doručak. On uze sa police bocu bezbojne tečnosti sa običnom belom etiketom na kojoj je pisalo DŽIN *POBEDA*. Džin je širio otužan, uljani miris, nalik kineskom alkoholu od pirinča. Winston nasu punu šolju za čaj, pribra se da izdrži šok, i proguta ga kao lek.

Tog trenutka lice mu dobi grimiznu boju, a iz očiju pođoše suze. Piće je ličilo na azotnu kiselinu. Osim toga, dok bi ga čovek gutao, osećao se kao da je udaren gumenom palicom u potiljak. U sledećem trenutku izgoreli želudac se smiri i svet dobi vedriji izgled. Winston izvadi cigaretu iz zgužvane kutije na kojoj je pisalo CIGARETE *POBEDA* i nepažljivo je okrete uspravno, istresavši duvan na pod. Sa sledećom je bio bolje sreće. Zatim se vrati u dnevnu sobu i sede za mali sto, koji se nalazio levo od telekrana. Iz fioke izvadi držalju, bočicu mastila i debelu, praznu svesku na kocke sa crvenom poleđinom i koricama u dezenu koji je podsećao na šare u mermeru.

Telekran u dnevnoj sobi je iz nekog razloga bio u neobičnom položaju. Umesto da bude smešten, kako je bilo normalno, u dnu zida odakle je mogao da dominira celom sobom, on se nalazio na dužem zidu, naspram prozora. S jedne strane telekrana nalazilo

se plitko udubljenje u kome je Vinston tog trenutka sedeo i koje je, kad su se stanovi zidali, verovatno bilo namenjeno za policu s knjigama. Sedeći u udubljenju, dobro zavučen, Vinston je bio van dohvata telekrana. Razume se, mogao se čuti, ali dokle god bi ostao u istom položaju, za telekran je bio nevidljiv. Upravo ga je ova neobična geografija sobe delimično podstakla na ono što je tog trenutka smerao.

Na to ga je podstakla i sveska koju je upravo izvadio iz fioke. Bila je neobično lepa. Njen gladak, beli papir, malo požuteo od vremena, bio je od one vrste koja se nije proizvodila najmanje četrdeset godina. Međutim, nije bilo teško pogoditi da je sveska još starija. Spazio ju je u izlogu zapuštene, male starinarnice, u jednoj od siromašnih četvrti grada (nije se tačno sećao u kojoj) i istog trenutka ga je zahvatila neodoljiva želja da je poseduje. Članovi partije nisu smeli da ulaze u obične radnje. To se zvalo pazarenje na slobodnom tržištu. Ali taj se propis nije sprovodio strogo, jer se do nekih stvari, kao što su pertle ili žileti, nije nikako drukčije moglo doći. Tada se hitro osvrnuo po ulici, uleteo u radnju i kupio svesku za dva i po dolara. U tom trenutku nije bio svestan da je želi za neku određenu svrhu. Kući ju je odneo u tašni, sa osećanjem krivice. Čak i praznu svesku je bilo opasno imati kod sebe.

Sedeći za stolom, pripremao se da piše dnevnik. To nije bilo protivzakonito. Ništa nije bilo protivzakonito, jer zakona više nije ni bilo, ali ako bi ga uhvatili, prilično sigurno bi mogao da očekuje smrtnu kaznu, ili u najmanju ruku dvadeset pet godina u logoru za prisilni rad. Vinston uglavi pero u držalju i liznu ga da skinе masnoću. Pero je bilo arhaičan instrument, retko korišćen čak i za potpisivanje. On ga je nabavio krišom i uz dosta teškoća, samo zbog osećaja da lep, gladak papir zaslužuje da se po njemu piše pravim perom, a da se ne grebe hemijskom olovkom. On u stvari nije ni navikao da piše rukom. Običaj je bio da se sve, sem vrlo kratkih beležaka, diktira u diktafon, što je, razume se, u ovoj prilici bilo isključeno. Umočivši pero u mastilo zastade na trenutak. Utroba mu je zadrhtala. Obeležavanje papira predstavljalo je odlučujući čin. Sitnim, nezgrapnim slovima, on napisa: *4. april 1984.*

Potom se zavalj u stolicu. Obuhvatilo ga je osećanje potpune bespomoćnosti. Pre svega, nije bio siguran da je godina zaista

1984. Sigurno je bilo tu negde, pošto je bio prilično siguran da ima trideset devet godina, a verovao je da je rođen 1944. ili 1945, ali precizirati datum u okviru jedne ili dveju godina je bilo nemoguće.

Za koga piše ovaj dnevnik, prolete mu kroz glavu. Za budućnost, za nerođene? Misao mu se za trenutak zadržava nad sumnjivim datumom na stranici, a zatim nalete na novogovornu reč DVOMIS-AO. Prvi put postade svestan veličine onog što je preduzeo. Kako se može komunicirati sa budućnošću? To je po prirodi nemoguće. Budućnost će ličiti na sadašnjost, i u tom slučaju ga neće ni slušati, ili se razlikovati od nje i tada bi njegova muka ostala neshvaćena.

Neko vreme je sedeo i tupo gledao u papir. Sa telekrana se čula treštava vojna muzika. Bilo je čudno što je ne samo izgubio moć da se izrazi nego čak i zaboravio šta je prvobitno želeo da kaže. Za ovaj događaj se pripremao nedeljama i ni u jednom trenutku mu nije padalo na pamet da će mu biti potrebno bilo šta osim hrabrosti. Činilo mu se da će pisanje biti lako. Trebalo je samo da prenese na papir onaj neprekidni i nesmireni monolog koji mu se doslovno godinama odigravao u glavi. Ali u ovom trenutku je čak i monolog prestao. Sem toga, proširena vena je počela nepo dnošljivo da ga svrbi. Nije se usuđivao da se počese, da se ne bi zapalila. Sekunde su prolazile. Nije primećivao ništa do belinu stranice pred sobom, svrab na koži iznad članaka, treštanje muzike i blagu opijenost od džina.

Odjednom počeo da piše u paničnom strahu, samo delimično shvatajući šta zapisuje. Sitan, dečje nezgrapnan rukopis mu je glavinjao po stranici, ispuštajući prvo velika slova, a najzad čak i tačke.

4. april 1984. Bioskop sinoć. Sve ratni filmovi. Jedan vrlo dobar o brodu punom izbeglica bombardovanom negde u Sredozemnom moru. Publiku veoma zabavljali kadrovi u kojima neki debeljko pokušava da otpliva od broda a helikopter ga prati, prvo se videlo kako se valja u vodi kao morska kornjača, onda kroz nišan mitraljeza na helikopteru, onda sav izbušen, a more oko njega ružičasto i najzad, kako tone tako naglo kao da je kroz te rupe prodrla voda. Publika je urlala od smeha kada je potonuo. Onda se video čamac za spasavanje pun dece i helikopter kako lebdi nad njima. U čamcu žena srednjih godina, možda Jevrejka, sedela je na pramcu sa tro-

godišnjim dečakom u naručju, koji je vrištao od straha i krio glavu među njenim dojčkama, kao da hoće da se uvuče u nju, a ona ga je grlila i umirivala, mada i sama sva modra od straha, pokrivala ga što je više mogla kao da je mislila da će joj se meci odbiti od ruku. Onda je helikopter izbacio bombu od 20 kila usred njih strašan bljesak i čamac sav u komade. Onda divan kadar jedne dečje ruke kako leti uvis, uvis, uvis, sve više u vazduh. Mora da je u kljunu helikoptera bila kamera i pratila; tu se čuo jak pljesak odakle su sedeli članovi partije, ali jedna žena iz onog dela sale određenog za prole odjednom je digla dreku, vikala je da nije trebalo to da prikazuju pred decom, da je to pokvareno, take stvari pred decom, sve dok je policija nije izbacila. Ne verujem da su joj nešto uradili, niko se ne sekira šta proli govore, tipična prolska reakcija, oni nikad...

Vinston prestade da piše, delom zato što ga je uhvatio grč. Nije znao šta ga je nagnalo da istrese ovaj niz besmislica. No čudno je bilo to što mu je, dok je pisao, u glavi bljesnula jedna sasvim različita uspomena, i to do te mere da se osetio sposobnim da je prenese na papir. Upravo je zbog tog događaja, shvati u tom trenutku, otišao kući i počeo da piše dnevnik.

To se desilo tog jutra u Ministarstvu, ako se za nešto toliko nebulozno može reći da se zaista dogodilo.

Bilo je skoro jedanaest nula nula, i službenici arhive, gde je Vinston radio, već su dovlačili stolice iz svojih sobičaka i smeštali se u sredinu sale, naspram velikog telekrana, pripremajući se za Dva minuta mržnje. Vinston je upravo sedao na stolicu u jednom od srednjih redova kad jedan čovek i jedna devojka, koje je poznavao iz viđenja, ali s kojima nije nikad razgo varao, neočekivano udoše u salu. Devojku je često sretao po hodnicima. Nije joj znao ime, ali je znao da je radila u odeljenju proze. Vidao ju je ponekad s rukama prljavim od ulja i francuskim ključem u ruci, te je zaključio da se verovatno bavila nekim mehaničarskim poslom na jednoj od mašina za pisanje romana. Bila je to devojka ponositog izgleda, stara oko dvadeset i sedam godina. Imala je crnu kosu, pegavo lice i brze pokrete kao u sportista. Struk joj je nekoliko puta obavijala tanka grimizna ešarpa, amblem Omladinske Lige protiv seksa, pritegnuta taman toliko da istakne

divan oblik bokova. Vinston ju je zamrzio od kada ju je prvi put ugledao. Znao je zašto. Mrzeo ju je zbog atmosfere terena za hokej, hladnih tuševa i opšte moralne čistote koju je uspevala da širi oko sebe. Mrzeo je skoro sve žene, naročito mlade i lepe. Uvek su upravo žene, i to najpre one mlade, bile najbigotnije pristalice Partije, gutačice parola, špijunke-amateri i razobličiteljke neortodoksnih shvatanja. No ova mu se devojka činila opasnija od većine drugih. Jednom mu je, kad su se mimoišli u hodniku, dobacila pogled iskosa koji kao da je prodro u njega i za trenutak ga ispunio crnim užasom. Čak mu je palo na pamet da je ona možda agent Policije misli. To je, doduše, bilo malo verovatno. No on je i dalje uvek osećao čudnu nelagodnost, u kojoj je bilo i straha i neprijateljstva, kad god bi se ona našla u njegovoj blizini.

Čovek se zvao O'Brajen. Bio je član Uže partije i zauzimao položaj toliko važan i udaljen da je Vinston imao samobledu predstavu o njegovoj prirodi. Videvši kako se približava crni kombinezon člana Uže partije, gomila se utiša na trenutak. O'Brajen je bio visok i krupan, debelog vrata i grubog, raspoloženog, brutalnog lica. I pored zastrašujućeg izgleda, imao je izvesnog šarma u ponašanju. Umeo je da podiže naočare pokretom koji je na neki čudan način obezoružavao – na neki čudan način, neodređeno, odavao je kulturu. To je bio pokret kojim bi, ako bi neko mislio na taj način, podsećao na plemića iz osamnaestog veka, kako nudi sagovornika svojom burmuticom. Vinston je O'Brajena video desetak puta za skoro isto toliko godina. Osećao je da ga ovaj duboko privlači, i to ne samo kontrastom između svojih kulturnih manira i boksterske građe. Posredi je daleko više bilo Vinstonovo potajno uverenje, ili čak ne ni uverenje, no prosto nada, da O'Brajenova politička ispravnost nije savršena. Nešto na njegovom licu neodoljivo je navodilo na tu misao. S druge strane, možda mu na licu nije bila ispisana neispravnost, nego prosto inteligencija. Bilo kako bilo, odavao je čoveka s kojim bi se moglo lepo razgovarati ako bi se našlo načina da se telekranu podvali i s njim ostane nasamo. Vinston nije nikad učinio ni najmanji napor da proveri svoje nagađanje. Uostalom, nije imao ni načina da to uradi. U tom trenutku O'Brajen baci pogled na svoj ručni sat, vide da je skoro jedanaest nula nula, i očigledno reši da tokom Dva minuta mržnje ostane u arhivi. On se

smesti u istom redu u kome je sedeo Vinston, na dva–tri mesta od njega. Između njih je sedela neka sitna žena pepeljaste kose, koja je radila u kancelariji do Vinstonove. Crnokosa devojka je sedela odmah iza nje.

Sledećeg trenutka, sa velikog telekrana u dnu sale, grunu odvratan škripav zvuk, kao od kakve ogromne nepodmazane mašine. Od tog zvuka su trnuli zubi i kostrešile se dlake na potiljku. Mržnja je počela.

Kao i obično, na ekranu se pojavilo lice Narodnog neprijatelja, Emanuela Goldštajna. U publici se začu poneki zvižduk. Žena pepeljaste kose oglasi se cikom straha pomešanog sa gađenjem. Goldštajn je bio renegat i izdajnik koji je nekad davno, niko se tačno nije sećao kada, bio jedan od najviših partijskih rukovodilaca, skoro jednak Velikom Bratu, a onda je počeo da se bavi kontra-revolucionarnim aktivnostima, bio osuđen na smrt i misteriozno pobegao i nestao. Programi Dva minuta mržnje menjali su se iz dana u dan, ali nije bilo ni jednoga u kome glavna ličnost nije bio Goldštajn. On je bio prvi izdajica, prvi koji je ukaljao čistotu Partije. Svi kasniji zločini protiv Partije, sve izdaje, sabotaže, jeresi, skretanja, poticala su neposredno iz njegovog učenja. On je još bio živ i još uvek kovao svoje planove, negde s one strane mora, pod zaštitom svojih stranih gospodara, a možda čak, kako su se ponekad pronosile glasine, skriven i u samoj Okeaniji.

Vinstonova dijafragma se zgrčila. Kad god bi video Goldštajnovo lice skolila bi ga mešavina bolnih osećanja. To je bilo usko jevrejsko lice, s ogromnim, čupavim oreolom sede kose i bradicom ispod donje usne – lice bistro, a ipak nekako samo po sebi odvratno, sa nekom senilnom nedotupavnošću u dugom tankom nosu pri čijem su vrhu čučale naočari. Bilo je nalik na ovčju glavu. Nečeg ovčjeg je bilo čak i u glasu. Goldštajn je na ekranu upravo vršio svoj otrovni napad na doktrinu Partije – napad toliko preteran i pokvaren da bi ga i dete moglo prozreti, a ipak taman toliko prihvatljiv da čoveka ispuni bojaznošću da bi se neko manje pametan mogao još i prevariti njime. On je vređao Velikog Brata, napadao diktaturu Partije, zahtevao da se sa Evroazijom smesta zaključi mir, zastupao slobodu govora, slobodu štampe, slobodu zбора i dogovora, slobodu misli, histerično uzvikivao da su revoluciju izdali – i sve to u brzom govoru

punom višesložnih reči, koji je bio svojevrsna parodija na uobičajeni stil partijskih govornika, i čak sadržao novogovorske reči – čak i više novogovorskih reči nego što je bilo koji član Partije normalno upotrebljavao u stvarnosti. A sve vreme, da ne bi neko makar za trenutak posumnjao u stvarnost koju su Goldštajnovе fraze sakrivalе, iza njegove glave se na ekranu videla beskrajna kolona evro azijske vojske u maršu – stroj za strojem snažnih ljudi sa bezizražajnim azijskim licima, koji su se približavali sve do same površine telekрана, a zatim nestajali, da na njihovo mesto dođu drugi, potpuno slični njima. Tupi ritam vojničkih cokula sačinjavaо je pozadinu za Goldštajnov blejavi glas.

Nije prošlo ni trideset sekundi Mržnje, a od strane polovine gledalaca se počеše otimati nekontrolisani povici gneva. Samoza dovoljno ovčje lice na ekranu i strahovita snaga evroazijske vojske iza njega bili su nepodnošljivi. Sem toga, prizor Goldštajnovog lica, pa čak i sama pomisao na njega, automatski su proizvodili strah i bes. On je bio veći predmet mržnje od Evrozije i Istazije. Okeanija je, kada je bila u ratu sa jednom od ovih sila, obično bila u miru sa drugom. Goldštajna su svi mrzeli i prezirali. Svakoga dana na govornicama, na telekranima, u novinama, u knjigama, njegove teorije su bile pobijane, razbijane, ismevane, pokazivane očima javnosti kao bedna blebetanja. No uprkos tome, njegov uticaj kao da nije uopšte opadao. Uvek je bilo novih šupljoglavih žrtava koje su samo čekale da ih on zavede na pogrešan put. Nije prolazio ni jedan dan a da Policija misli ne raskrinka nekog od špijuna i sabotera koji su radili po njegovim uputstvima. On je bio komandant ogromne tajanstvene vojske, podzemne mreže zaverenika koji su se zarekli da obore državni poredak. Ona se navodno zvala Bratstvo. Šapatом su se pronosile glasine o nekoj strašnoj knjizi, zborniku svih jeresi, čiji je autor bio Goldštajn i koja je ilegalno kružila okrugom. Nije imala naslova. Kad se pričalo, ukoliko se uopšte i pričalo o njoj, govorilo se jednostavno “ona knjiga”. Ali to su bile neodređene glasine. Ni Bratstvo ni “ona knjiga” nisu bili tema o kojoj bi bilo koji član Partije rado razgovarao.

U drugom minutu mržnja naraste do pomame. Svi su poskakivali na stolicama i vikali iz sveg glasa ne bi li kako nadjačali odvratni blejav glas koji se čuo sa ekrana. Žena pepeljaste kose je

sva porumenela, usta su joj se otvarala i zatvarala kao u ribe na svom. Čak je i O'Brajenovo grubo lice bilo podliveno krvlju. On je sedeo veoma uspravno, dok su mu se snažne grudi nadimale i podrhtavale, kao da se odupire napadu talasa. Crnokosa devojka iza Vinstona uzvikivala je na sav glas: "Svinjo! Svinjo! Svinjo!". Ona najednom dohvati težak rečnik Novogovora i baci ga na ekran. Rečnik udari Goldštajna po nosu i odbaci se. Glas je i dalje neumoljivo terao svoje. U jednom lucidnom trenutku Vinston se zateče kako i sam više zajedno s ostalima i žestoko udara petom u prečagu svoje stolice. Kod Dva minuta Mržnje stravično je bilo to što čovek nije bio primoravan da se pretvara; naprotiv, bilo je nemoguće ne učestvovati. U roku od trideset sekundi više se nije bilo potrebno pretvarati. Odvratna ekstaza straha i osvetoljublja, želja za ubijanjem, za mučenjem, za razbijanjem tuđih lica maljevima, počela bi da struji kroz celu grupu kao elektricitet, pretvarajući čoveka i protiv njegove volje u ludaka koji se kezi i vrišti. Pa ipak je taj bes bio apstraktan, neusmerena emocija koja se mogla skrenuti s jednog predmeta na drugi kao plamen acetilenske lampe. Tako je u jednom trenutku Vinstonova mržnja upravljana ne na Goldštajna nego, naprotiv, na Velikog Brata, Partiju i Policiju misli. U takvim trenucima on je bio svim srcem uz usamljenog, ismejavanog jeretika na ekranu, jedinog zatočenika istine i logike u svetu laži. No ipak bi odmah sledećeg trenutka bio ujedinjen sa ljudima oko sebe i tada bi mu se činilo da je sve što se kaže za Goldštajna istina. U tim trenucima se njegova potajna mržnja prema Velikom Bratu pretvarala u obožavanje, i Veliki Brat se uzdizao, nepobediv, neustrašivi zaštitnik, koji se kao stena odupire azijskim hordama; Goldštajn je tada, i pored svoje usamljenosti, svoje bespomoćnosti, postajao mračni bajač, sposoban da golom snagom svoga glasa razori svu konstrukciju civilizacije.

Bilo je čak moguće, u nekim trenucima, svesno usmeravati svoju mržnju. Odjednom, sa žestokim naporom s kojim spavač u košmaru otrže glavu od jastuka, Vinston uspe da svoju mržnju prenese sa lica na ekranu na crnokosu devojku koja je sedela iza njega. Žive, divne halucinacije prohujale su mu kroz glavu. Prebiće je na smrt gumenim pendrekom. Privezaće je golu za stub i načičkati je strelama kao svetog Sebastijana. Silovaće je i preseći joj grkljan

u trenutku orgazma. Sad je bolje nego ikad shvatao zašto je mrzi. Mrzeo ju je jer je bila mlada, lepa i bespolna, jer je želeo da spava s njom, a neće moći nikad, jer je oko slađanog gipkog struka, koji kao da je zvao čoveka da ga obgrli, bila samo ona odvratna skarletna ešarpa, agresivni simbol čednosti.

Mržnja poraste do vrhunca. Goldštajnov glas se pretvorio u istinsko ovčje blejanje; za trenutak mu se i lice pretvorilo u ovčju glavu. Potom se ovčja glava pretopi u figuru evroazijskog vojnika koji se približavao, ogroman i grozan, s puškomitraljezom koji je neprekidno štektao, sve dok se nije učinilo kao da silazi sa površine ekrana u salu, tako da se neki iz prvog reda odista trgoše i pribiše uz naslone svojih stolica. No upravo u tom trenutku, izmamivši dubok uzdah olakšanja kod svih prisutnih, neprijateljska figura se pretopi u lice Velikog Brata, crne kose, crnih brkova, puno snage i tajanstvenog mira, i tako veliko da je skoro ispunjavalo ceo ekran. Niko ne ču šta Veliki Brat govori. Bilo je to samo nekoliko reči ohrabrenja onakvih kakve se izgovaraju u buci bitke, koje se pojedinačno ne daju ra zabrati, ali koje vraćaju sigurnost samim tim što su izgovorene. Zatim lice Velikog Brata ponovo izblede, a na njegovo mesto dođe tri parole Partije ispisane masnim velikim slovima:

RAT JE MIR
SLOBODA JE ROPSTVO
NEZNANJE JE MOĆ

Lice Velikog Brata se još nekoliko sekundi zadrža na ekranu, kao da je dejstvo koje je proizveo na očne jabučice svih prisutnih bilo previše snažno da bi smesta prošlo. Žena pepeljaste kose beše se presamitila preko naslona stolice pred sobom. Sa drhtavim mrmorom koji je zvučao kao „Spasioče moj!”, ona pruži ruke ka ekranu. Zatim zagnjuri lice u šake. Bilo je očigledno da je izgovarala nekakvu molitvu.

Tog trenutka cela grupa ljudi poče da skandira, duboko, lagano i ritmički: „V–B!... V–B!... V–B!” bez prestanka, vrlo lagano, sa dugom pauzom između V i B – težak, mrmorav zvuk, neka-ko čudno divljačan, za koji se činilo da mu pozadinu sačinjavaju toptanje bosih nogu i pulsiranje tamtama. To potraja skoro

celih trideset sekundi. Taj refren se često mogao čuti u trenucima nesavladljive emocije. On je bio delom neka vrsta himne mu drosti i veličanstvu Velikog Brata, ali, pre svega, čin samohipnoze, namerno gušenje svesti putem ritmičkih zvukova. Vinstonova utroba se sledi. U seansama Dva minuta mržnje, nije mogao a da ne učestvuje u opštem delirijumu, ali ovo životinjsko „V-B!... V-B!” ga je uvek ispunjavalo užasom. Razume se, skandirao je zajedno s ostalima: drukčije se nije moglo. Kamufilirati osećanja, kontrolisati lice, činiti što i svi ostali, bila je instinktivna reakcija. No za vreme od dve-tri sekunde izraz koji je imao u očima mogao je lako da ga oda. I upravo se u tom trenutku ono značajno desilo – ako se uopšte i desilo.

Za trenutak je uhvatio O’Brajenov pogled. O’Brajen je ustao, skinuo naočare i ponovo ih namestio svojim karakterističnim pokretom. Oči im se u jednom deliću sekunde sretoše, i dok se to dešavalo, Vinston je znao – da, znao je! – da O’Brajen misli isto što i on. Prenesena je poruka o čijem sadržaju nije bilo sumnje. Bilo je kao da su se njihove svesti otvorile i misli točile iz jedne u drugu kroz oči. „Ja sam uz tebe”, kao da mu je rekao O’Brajen. „Znam tačno šta osećaš. Sve znam o tvom preziru, gađenju, mržnji. Ali ne brini, na tvojoj sam strani!” A onda bljeska inteligencije nestade i O’Brajenovo lice postade zatvoreno kao i u svih ostalih.

To je bilo sve. Vinston više nije bio siguran da li se to uopšte i desilo. Takvi događaji su uvek bili bez nastavka. Bili su jedino važni zato što su ga podržavali u verovanju, ili nadi, da ima i drugih koji su neprijatelji Partije. Možda su glasine o ogromnoj podzemnoj zaveri ipak istinite – možda Bratstvo zaista postoji! Uprkos beskrajnim hapšenjima, priznanjima i pogubljenjima, nije se moglo pouzdano saznati da li je Bratstvo naprosto mit. Ponekad je verovao da ono postoji, a ponekad ne. Dokaza nije bilo; jedino stvari viđene u magnovenju, koje su mogle značiti svašta i ništa: odlomci razgovora uhvaćenih u prolazu, bleđi natpisi na zidovima klozeta – jednom, čak, kada su se dva neznanca sreli, mali pokret dlanom koji je izgledao, možda, kao znak raspoznavanja. Sve su to bila nagađanja: bilo je veoma moguće da mu se sve ovo samo učinilo. On se tada vratio u kancelariju, ne pogledavši više O’Brajena. Jedva da mu je i palo na pamet da nastavi njihov trenutni kontakt. Tako nešto bi bilo nepojmljivo

opasno čak i da je znao kako da to uradi. Za tih nekoliko sekundi, njih dvojica su razmenili dvosmislen pogled, i tu je priči bio kraj. No čak je i to bio vredan događaj u samoći i zatvorenosti u kojoj se moralo živeti.

Vinston se trže i uspravi u stolici. Zatim podrignu. Iz želuca mu se dizao popijeni džin.

Oči mu se ponovo usredsrediše na papir. On otkri da je, sedeivši zadubljen u bespomoćne misli, nešto napisao, kao automat. I to ne više onim ranijim krutim i nespretnim rukopisom. Pero mu je sa uživanjem klizilo po glatkom papiru i ostavljalo za sobom, krupnim i urednim velikim slovima:

DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT

Sve jedno za drugim, i tako ispunilo pola strane.

Nije mogao da ne oseti ubod panike. To je bilo besmisleno, jer pisati te reči nije bilo ništa opasnije nego pisati dnevnik; no za trenutak oseti iskušenje da istrigne upropašćene strane i napusti ceo poduhvat.

Međutim, on to nije uradio. Znao je da nije bilo vredno truda. Nikakve razlike nije bilo u tome je li napisao DOLE VELIKI BRAT ili se uzdržao od toga. Nikakve razlike nema u tome vodi li on dnevnik i dalje, ili ne. Policija misli će ga uhvatiti, bilo kako bilo. Počinio je – počinio bi i da nije uopšte stavio pero na papir – onaj suštinski zločin koji je u sebi sadržao sve ostale. To se zvalo zlomisao. Zlomisao se nije mogla sakriti zauvek. Čovek je neko vreme, ponekad čak i godinama mogao uspešno izmicati, ali pre ili kasnije bi ga uvek uhvatili.

I to uvek noću – hapšenja su se bez izuzetka vršila noću. Iznenadni trzaj koji čupa iz sna, gruba ruka koja čoveka drma za rame, svetlo koje bije u oči, krug tvrdih lica oko kreveta. U ogromnoj većini slučajeva nije bilo suđenja, nije bilo izveštaja o hapšenju. Ljudi su prosto nestajali, i to uvek noću. Ime bi se brisalo iz svake evidencije, svaki pisani trag bilo čega što je čovek učinio bio je uklonjen, i njegovo nekadašnje postojanje poreknuto, a potom zabo-

ravljeno. Čovek bi bio ukinut, uništen; uobičajena reč za to bila je isparen.

Za trenutak ga zahvati neka histerija. Poče pisati žurnim neurednim rukopisom:

streljaće me baš me briga streljaće me u potiljak baš me briga dole veliki brat uvek streljaju u potiljak baš me briga dole veliki brat

Malo postidjen, zavalio se u stolicu i spusti pero. Trenutak kasnije žestoko se trže. Neko je kucao na vrata.

Već! Sedeo je mirno kao miš, uzaludno se nadajući da će taj neko kojekucao, otići posle prvog pokušaja. Aline, kucanje se ponovi. Odlaganje bi bilo najgore od svega. Srce mu je lupalo kao doboš, ali mu je lice, po dugoj navici, verovatno bilo bezizražajno. On ustade i teškim korakom pođe ka vratima.

Stavljajući ruku na kvaku, Winston vide da je ostavio otvoren dnevnik na stolu. U njemu je pisalo DOLE VELIKI BRAT, toliko velikim slovima da su se mogla pročitati sa drugog kraja sobe. Nezamisliva glupost! No on shvati da čak ni u onom paničnom strahu nije hteo da umrlja lepi glatki papir zatvorivši svesku dok je mastilo još bilo mokro.

Udahnuo je duboko i otvorio vrata. Smesta ga obli topli talas olakšanja. Pred vratima je stajala bezbojna žena zgnječenog izgleda, raščupane kose i naboranog lica.

„Ovaj, družo”, poče ona beživotnim cvilećim glasom, „čula sam vas kako ulazite. Da l’ biste došli do nas da vidite šta nam je sa sudoperom u kuhinji. Nešto se zapušilo, pa...”

To je bila gospođa Parsons, žena Vinstonovog suseda sa istog sprata (Reč gospođa Partija nije sasvim odobravalala – svakoga je trebalo zvati družo ili drugarice – ali za neke žene čovek ju je upotrebljavao instinktivno). Imala je oko trideset godina, ali je izgledala mnogo starije. Sticao se utisak da u borama na njenom licu ima prašine. Winston pođe za njom kroz hodnik. Te amaterske opravke bile su skoro svakodnevna glavobolja. Stambena zgrada Pobjeda bila je stara, sagrađena negde oko 1930. godine i sva se raspadala. Sa tavanica i zidova većito se krunio malter, cevi su pucale po svakom jačem mrazu, krov je prokišnjavao kad god je bilo snega, centralno grejanje je radilo samo sa pola snage, kad nije bilo potpuno isključeno radi štednje. Opravke, sem onih koje je čovek mogao da uradi sam, trebalo je da odobre neki daleki odbori koji su bili u stanju da jedno obično nameštanje stakla na prozoru rešavaju po dve godine.

„Naravno, ja samo zato što Tom nije kod kuće”, nevezano reče gospođa Parsons.

Stan Parsonsovih bio je veći od Vinstonovog i zapušten na drugi način. Sve u njemu se činilo stučeno, izgaženo, kao da je u stanu nedavno boravila kakva velika i ratoborna životinja. Delovi opreme za razne igre – štapovi za hokej, sportske gaćice izvrnute naopak –

ležali su razbacani na podu, a na stolu su u neredu stajali prljavi sudovi i sveske za domaće zadatke sa magarećim ušima. Na zidovima su visile grimizne zastavice Omladine i Špijuna i ogroman plakat sa likom Velikog Brata. Osećao se uobičajeni miris kuvanog kupusa, zajednički celoj zgradi, no kroz njega se probijao oštrijim zadah znoj, i to – osećao se iz prve, mada bi teško bilo objasniti kako – znoj nekog ko je trenutno odsutan. U drugoj sobi neko je pokušavao da na češlju i toalet papiru prati vojnu muziku koja je i dalje dopirala iz telekrana.

„Deca”, reče gospođa Parsons bacivši bojažljiv pogled na vrata. „Danas su ceo dan bila unutra. I naravno...”

Imala je naviku da svoje rečenice prekida na polovini. Kuhinjski lavabo je bio skoro do vrha pun prljave zelenkaste vode koja je gore nego ikada smrdela na kupus. Vinston je kleknuo i ispitao koleno odvodne cevi. Nije voleo da radi rukama; nije voleo ni da se saginje, pošto je time uvek reskirao napade kašlja. Gospođa Parsons je stajala i bespomoćno posmatrala.

„Naravno, da je Tom kod kuće, popravio bi ga začas”, reče ona. „On to voli. Vešt je on u tim poslovima.”

Parsons je bio Vinstonov kolega u Ministarstvu istine. Debe ljuškast, ali energičan čovek, glup do te mere da je to bilo parališuće, gomila imbecilnih oduševljenja – jedan od onih potpuno predanih, odanih teglećih konja na kojima je, daleko više nego na Policiji misli, počivala stabilnost Partije. Čovek od trideset pet godina, upravo je napustio Omladinu preko volje, a pre nego što je prešao u Omladinu, uspeo je da u Špijunima ostane godinu dana preko gornje granice. U Ministarstvu je radio na nekom podređenom položaju za koji se nije tražila inteligencija, ali, s druge strane, bio je vodeća ličnost u Sportskoj sekciji i svim ostalim sekcijama koje su se bavile organizovanjem kolektivnih izleta, spontanih demonstracija, kampanjama štednje i dobrovoljnim aktivnostima uopšte. Imao je običaj da s tihim ponosom objavi, između dva dima lule, da se u Domu kulture i odmora pojavljivao svako veče za poslednje četiri godine. Zagušljiv zadah znoj, svojevrsno nehотиčno svedočanstvo o životu ispunjenom fizičkim naporima, pratio ga je svuda, i zadržavao se čak i pošto bi on otišao.

„Imate li francuski kluč?”, reče Vinston, čačkajući oko zavrtnja na kolenu cevi.

„Francuski ključ“, ponovi gospođa Parsons, smesta se pretvorivši u beskičmenjaka. „Ne znam, pravo da vam kažem. Možda deca...”

Začu se topot dubokih cipela i još jedan zvižduk na češlju, kada u sobu upadoše deca. Gospođa Parsons donese francuski ključ. Winston ispusti vodu i sa gađenjem izvuče gomilu upredenih dlaka kose koja je zapušila cev. Opra prste, koliko je mogao, hladnom vodom iz slavine i vrati se u drugu sobu.

„Ruke uvis!“, uzviknu jedan glas divljački.

Iza stola iskrsnu lepuškasti devetogodišnji dečak mrka lica i pripreti mu pištoljem, automatskom igračkom, dok je njegova sestra, oko dve godine mlađa, ponavljala isti pokret držeći u ruci komad drveta. Oboje su imali na sebi kratke plave pantalone, sive košulje i crvene marame: uniformu Špijuna. Winston diže ruke iznad glave, nelagodno osećajući – toliko je dečakovo držanje bilo opak – da u pitanju nije bila samo dečja igra.

„Ti si izdajnik!“, dreknu dečko. „Ti si zlomislitelj! Ti si evroazijski špijun! Ubiću te, ispariću te, baciću te u rudnik soli!”

Odjednom oboje zaskakaše oko njega, uzvikujući: „Izdajniče!” i „Zlomislitelju!“, pri čemu je devojčica podražavala svaki bratovljev pokret. To je pomalo i zastrašivalo; bilo je nalik na igru tigrića koji će uskoro porasti i postati tigrovi ljudožderi. U dečakovim očima videla se neka proračunata krvožednost, neka sasvim očigledna želja da udari ili šutne Vinstona, i svest da je maltene dovoljno odrastao da to i uradi. Dobro je što pištolj nije pravi, pomisli Winston.

Oči gospođe Parsons su nervozno skakale od Vinstona na decu i natrag. U jačoj svetlosti dnevne sobe, on s radoznalošću vide da joj u borama lica zaista ima prašine.

„Toliko su nemirni“, reče ona. „Krivo im je što nisu išli da vide vešanje, eto šta je. Ja nisam mogla da ih povedem, imala sam posla, a Tom se neće vratiti na vreme iz kancelarije.”

„A zašto ne možemo da gledamo vešanje?“, gromoglasno zaur-la dečak.

„Hoću da vidim vešanje! Hoću da vidim vešanje!“ počeo da ponavlja devojčica, skakućući i dalje.

Vinston se seti da je te večeri u Hajd parku trebalo da bude vešanje nekih evroazijskih zarobljenika proglašanih krivim za ratne

zločine. To se dešavalo otprilike jednom mesečno, i predstavljalo je omiljen spektakl. Deca su uvek tražila od roditelja da ih tamo vode. On se oprusti od gospođe Parsons i pođe ka vratima. Nije prešao ni šest koraka niz hodnik kada ga nešto udari u potiljak što izazva zaslepljujuću bol. Učini mu se da mu je neko zario u meso crveno usijanu žicu. On se okrete taman na vreme da vidi gospođu Parsons kako vuče sina u kuću, dok je dečak stavljao pračku u džep.

„Goldštajne!”, razdra se ovaj dok su se vrata zatvarala pred njim. No Vinstona najdublje pogodi izraz bespomoćnog straha na sivkastom licu dečakove majke.

Vrativši se u stan, on hitro prođe pored telekrana i ponovo sede za sto, i dalje trljajući vrat. Muzika iz telekrana je prestala. Umesto nje je odsečan vojnički glas čitao, s nekim brutalnim uživanjem, opis naoružanja na novoj Plovećoj tvrđavi koja je upravo bila usidrena između Islanda i Farskih ostrva.

S ovakvom decom, pomisli on, ta jedna žena mora biti da živi u većitom strahu. Još godinudve i oni će je posmatrati dan i noć, ne bi li naišli na kakav trag ideološke neispravnosti. Skoro sva deca su bila isto tako nemoguća. Najgore je od svega bilo to što su ih organizacije, kao što su Špijuni, sistematski pretvarale u nepokorne divljačiće, a ipak nisu u njima proizvodili nikakvu sklonost da se pobune protiv partijske discipline. Naprotiv, ona su obožavala Partiju i sve što je bilo s njom u vezi. Pesme, procesije, zastavice, izleti, vežbe sa drvenim puškama, izvikivanje parola, obožavanje Velikog Brata – sve je to za njih bila veličanstvena igra. Sva njihova mržnja i žestina bili su okrenuti napolje, protiv neprijatelja države, protiv stranaca, izdajnika, sabotera, zlomisliatelja. Bilo je skoro normalno da se ljudi iznad tridesete godine plaše svoje sopstvene dece. I to s dobrim razlogom, jer retko bi prošlo nedelju dana, a da Tajms ne prenese vest o tome kako je neko podlo malo njuškalo – obično se upotrebljavao izraz dete – heroj – prisluškivalo i čulo kakvu kompromitujuću primedbu i prijavilo roditelje Policiji misli.

Bol od metka iz pračke je prošao. On preko volje uze pero, pitajući se da li može smisliti još nešto što bi mogao da unese u dnevnik. Odjednom se ponovo setio O’Brajenja.

Pre nekoliko godina – koliko? – sigurno sedam – sanjao je da prolazi kroz sobu u potpunom mraku. Tada mu je neko, ko je sedeo